

UIT DE SCHRIFT

Hervormingsdag.

Toen zeide de Hoogepriester Hilkia tot Safan, den schrijver: Ik heb het Wetboek in het Huis des Heeren gevonden. 2 Kon. 22:8.

Het was een droeve toestand, waarin Juda verkeerde, toen Manasse stierf en Amon koning werd; toen Amon weldra werd vermoord en Josia slechts acht jaren oud den troon beklimde.

Manasse had in de weinige jaren na zijn bekeering niet kunnen goed maken, wat hij in een lang leven had verzondigd, en Amon wandelde in zijns vaders eerste wegen.

De kleine Josia, schoon genade van God ontvangende hebbend voor zijn ziel, stond voor een geweldig zware taak. En dit te meer, waar hij, schoon den Heere vreezend met zijn hart, des Heeren wil niet kende uit Zijn Woord.

Niet alleen in 's konings huis toch was de Wet des Heeren onbekend, maar ook in des hoogepriesters woning werd het Wetboek niet gevonden.

O! Welk een tijd van onkunde, als zelfs de voorgangers niet meer weten, wat de Heere heeft gesproken.

Welk een diep gezonken toestand, als zelfs in het Huis des Heeren het Woord van God niet meer opgeslagen wordt, en al wat daar gesproken en gedaan wordt niet uit die heilige bron voortkomt.

Als in Josia's dagen, was het ook in Luthers tijd.

Koningen kenden niet meer de geboden van God, den Heere.

Priesters leefden en handelden buiten het licht van Gods getuigenis, dat zij toch op den kandelaar moesten doen weerschijnen.

En het volk wandelde in donkerheid en duisternis. Het dwaalde op verkeerde wegen van den Heere af. En het vond geen vertroosting in bange uren van gevaar en dood.

Zelfs het hart, dat God vreesde, als het hart van Luther, dat ontdekt was aan zijn toestand en leefde voor het gericht des Heeren, vond niet den weg der ontkoming, daar de kennis der genade Gods in Jezus Christus en van het leven in Hem geopenbaard voor arme zondaarszielen was teloor gegaan.

De kerk met haar boete, biecht en aflat had zich tusschen den rijken Jezus en de arme zondaarsziel geplaatst, en vermocht niet te geven wat de Heiland schenkt in Zijn Woord en door Zijn Geest.

De weg ter genezing en vertroosting is de weg naar die fontein, die de Heere geopend heeft, en waaruit het levenswater stroomt voor dorstige zielen. Onderzoek de Schriften, die u wijs kunnen maken tot zaligheid.

Ziet! Bij een vernieuwing van een deel des Tempels werd het Wetboek des Heeren gevonden! Weergevonden door Israëls Hoogepriester!

Die gaf het aan Safan, des konings schrijver. En deze bracht het aan zijn vorst en las het voor diens aangezicht.

Toen kwam er eerst verschrikking bij den koning. Hij scheurde zijne kleederen.

Daarna volgde verootmoediging over zijne en Israëls zonden.

En tenslotte deed hij schuldbelijdenis over alle overtredingen voor den Heere en ging op een bede om vergeving en afwending van de gerichten Gods, die rechtvaardig konden treffen.

En de waarachtigheid van de verootmoediging, de ernst der bekeering werd openbaar ook in het leven.

De hervorming van het hart treedt aan het licht door een hervorming ook van het leven.

De koning ging voor. De priesters volgden. En het volk deelde straks rijkelijk in den zegen der bekeering en der openbaring van de gunste Gods, in dezen weg straks weer genoten.

Niet anders ging het straks in Luthers tijd. Ook toen een wedervinden van de Heilige Schrift. Ook toen een lezen van dat Woord, vol innerlijke verschrikking eerst.

Een onderzoeken er van met allen ernst, in verootmoediging en schuldbelijdenis voor Gods aangezicht.

Maar toen een lichtstraal van boven, die dat Woord Gods verlichtte en het maakte tot een kracht Gods tot zaligheid, tot een lamp voor den voet en een licht voor het pad, tot een staf voor de hand en een richtsnoer voor den voet, een leidraad voor het geheele leven.

Ja, toen trad de Reformatie, in Luthers hart geboren door de werking van den Geest van God, in Luthers leven aan het licht.

Toen brak het licht door in de duisternis van den tijd.

Luthers vijftiennegentig stellingen schudden de gemoederen wakker.

Gretig werden zijne bezwaren gelezen, overdacht, bepeinsd.

Een vragen kwam er naar het Woord des Heeren.

Luther wierp zich op Bijbelstudie, Bijbelvertaling, Bijbelverspreiding.

En het vuur, eenmaal ontstoken, brandde door en laaide op tot flikkerende vlammen, die Europa verlichtten.

Reformatie is een wedervinden van 't Woord Gods, straks een leven bij het Woord, uit het Woord, naar dat Woord.

Dit door den enkeling eerst, straks door 's Heeren kerk, dan door landen en volken.

En elke herdenking van Gods groote daden in de 16e eeuw, op den 31sten October, moet een poging worden, om Gods Woord zijn plaats te hergeven in eigen hart en leven, in het hart der kerk, aan wie de woorden Gods zijn toebetrouwd, en in het hart en in het leven van het volk en van de volkeren.

En alle praten over „de gezegende kerkhervorming“, waarbij van de hervorming der kerk naar het Woord des Heeren niet gerept wordt, en aan dat Woord zijn plaats niet wordt gegeven, die het toekomst, is ijdel, en Luther, neen erger, dat Woord van God, ja Gode Zelf onwaardig.

Daarom kunnen wij niet een wezenlijke waarachtige herdenking der Hervorming houden met menschen, die Gods Woord verachten, Gods Woord tot een voorwerp maken van critiek, en die zelfs weigeren, zelfs in de kerk, dat Woord Gods zijn plaats te geven, die het toekomst.

Maar, moeten wij ook niet nalaten bij elke herdenking ons zelf voor de ernstige vraag te stellen, wat is dat Woord voor mij?

Zingen wij met Luther:

Gods Woord houdt stand in eeuwigheid

En zal geen duimbreed wijken! — het is wél!

Maar, hebben wij ook het persoonlijk geloof en den heiligen moed hem verder na te zeggen, — en bedenk wél, lezer, dan pas heeft de waarheid, die ge belijdt, u persoonlijk vrijgemaakt, als ge ook dat met den Hervormer zingen kunt:

Beef, satan! Hij die ons geleidt,

Zal u de vaan doen strijken!

Delf vrouw en kind'ren 't graf,

Neem goed en bloed ons af,

Het brengt u geen gewin:

Wij gaan ten hemel in

En erven koninkrijken.

A.

S. D.

KERKELIJK LEVEN

Een vraag van Dr. J. G. Ubbink.

Van Dr. J. G. Ubbink kwam bij de Redactie een verzoek in tot plaatsing van onderstaand „antwoord“:

Aan Prof. Dr. K. Schilder.

Hooggeleerde Heer,

Naar aanleiding van Uw artikelen over den Calvinistenbond deel ik U mede, dat ik bedankt heb als lid van het bestuur en als lid alléén om Uw critiek op dien bond.

En dus niet omdat ik meende, dat ik geen goed Calvinist, of ook niet meer goed Gereformeerd ben. Ik ben alnog overtuigd, dat ik dit beter ben dan Gij. Al ontleen ik hieraan niet het recht, zoals Gij ten opzichte van mij, Uw naam publiek te slaan aan den schandpaal der slechte Calvinisten of valsche Gereformeerden.

Maar waaraan ontleent Gij eigenlijk het recht, om, als zulk een volmaakt Gereformeerde of echt Calvinist, als zulk een keurmeester over allen te mogen optreden en te zeggen: Wijk toch van ons, want wij hebben ons gezuiverd van elke dwaling, wij zijn heiliger dan gij?

Wil ons toch eens zeggen, welken maatstaf Gij eigenlijk aanlegt. Toch niet Uzelf? Toch niet vertrouwende, dat Gij alleen rechtvaardig zijt, en anderen, die niet denken als Gij, voor niets achtende; Uzelven prijzende, niet verstaande, dat Gij Uzelven met Uzelven meet, en Uzelven met Uzelven vergelijkt?

Neen, zult Gij zeggen, ik meet een, die zich een Calvinist noemt, naar Calvijn. Maar dit meten doet Gij dan toch. Welken objectieven maatstaf hebt Gij? Welken objectieven waarborg hebt Gij, dat Uw persoonlijke voorstelling en kennis van het Calvinisme volmaakt en juist is; en Gij, hoe ook te goeder trouw, op eenig punt, zonder dit te weten, niet dwaalt?

Voor de vraag, of iemand echt, zuiver Gereformeerd is, zult Gij waarschijnlijk de Belijdenis van een bepaalde, van Uwe Geref. Kerk noemen, Zijn de andere Geref. Kerken, die weer andere Belijdenissen hebben, dan niet zuiver Gereformeerd? Of wel, Gij neemt een bepaalde sententie Uwer kerk tot maatstaf.

Welken objectieven waarborg hebt Gij, dat Uw kerk in die bepaalde sententie niet dwaalt?

de? Of zijn de Geref. Kerken voor U onfeilbaar? Neen, immers. Want ook de Geref. Kerken zijn wel eens teruggekomen op besluiten en uitspraken van vroegere Generale Synodes.

Gij zult waarschijnlijk weer noemen, Calvijn, de Belijdenis, de Heilige Schrift. Welken waarborg hebt Gij, dat Uw subjectieve opvatting er van, juist is, en die van hen, die Gij veroordeelt, valsch?

Ik beriep me onlangs op Calvijn. Men verwierp het als verouderd: „Nu ja, van Calvijn!“ Het Rapport zegt, dat zulke gevoelens, als de mijne, niet worden afgewezen door de Belijdenis, maar dat ik van het „algemeen (1) gevoelen“ afweek; welk algemeen gevoelen in de Belijdenis niet dan in de „leemten“ der Belijdenis te vinden is. Terwijl dit algemeen gevoelen ook in niets zich op de Schrift beroepen kon; en ik dit voor mijn gevoelens wél kon. (Is de Heilige Schrift misschien ook verouderd?)

Waarom zijn nu mijn rechters, die mij veroordeelden wél, en ik niet Gereformeerd?

Meten ook onze kerken niet zichzelf met zichzelf, als zij bij haar oordeel niet den objectieven maatstaf der Belijdenis, of liever nog „den eenigen onfeilbaren regel“ van Gods Woord, doch het momentele, on- of verschillend geformuleerde, subjectieve „algemeen gevoelen“ aanleggen?

Uw dw. J. G. UBBINK.

Op bovenstaand „antwoord“ van Dr. J. G. Ubbink zou ik het volgende willen schrijven aan hem:

Aan Dr. J. G. Ubbink.

Weleerw. Zeergeleerde Heer,

In antwoord op Uw opmerkingen en vragen zou ik U enkele dingen willen zeggen:

1. U schrijft, dat de reden van Uw bedanken als lid en als bestuurslid van den „Calvinistenbond“ ligt in mijn critiek op dien Bond. Dit zou kunnen beteekenen, dat U die critiek rechtvaardig achtte, en dus om den inhoud dier critiek hadt bedankt. Evenwel, uit Uw ingezonden stuk blijkt, dat U — gelijk ik trouwens onderstelde — de juistheid van mijn critiek niet toegeeft. Blijft dus over, dat U slechts om het feit c.q. de gevolgen van die critiek bedankt hebt. Ik verblijd me erover, dat U zich eerlijk uitsprekt; niet iedereen doet dit in dezen. Maar U zult me toch ten goede houden, dat ik Uw bedanken op UW EIGEN „standpunt“ niet billijken kan, en dat ik in Uw geval er nimmer aan gedacht zou hebben, mijn bestuursplaats in dien Bond prijs te geven, indien ik dacht, in theologisch, zóó, als U het doet. U meent, goed Calvinist te zijn: U meent, dat het Calvinistische volksdeel dient te worden opgevoed, en ontwikkeld, met de gedachten, die door U verdedigd zijn. Als ik daarom in Uw plaats geweest was, zou ik, zoolang ik voor God meende, goed Calvinist te zijn, en medicijn te hebben tegen vele kwalen van hedendaagsche dragers van den Calvinistischen naam, juist met alle kracht erop gestaan hebben, te blijven op de plaats, die me aangeboden en gelaten was. Hoezeer ik het zakelijk eens ben met de meening, dat in een Calvinistenbond voor Uw meeningen geen plaats is, toch ben ik evenzeer er tegen, dat men beslissingen neemt, die in het geweten niet verantwoord zijn, en die men zelf niet rechtvaardigt tegenover den eisch van wat men houdt voor waar. Gelijk ik voor mij meen, te moeten strijden voor wat ik principiëel juist acht, en in dien strijd niet vrijwillig en zonder noodzaak op zij ga, al is het ook voor eigen vrienden, zoo hadt U, meen ik, niet op zij moeten gaan voor mijn critiek, zoolang U meent, dat deze zakelijk onjuist is, en dat Uw meening het Calvinisme vooruithelpt. Gevolg van die beslissing is nu — zie Uw ingezonden — dat er bij U een gevoel van wrevel achterblijft, en dat de strijd van het zuiver-zakelijke verlegd wordt naar het persónlijke. Gevolg is tévens, dat U, hoewel „wijkende“ voor mijn critiek, de zuiverhouding der critiek al moeilijker helpt maken. Immers, indien de Bond van niet-gereformeerde bestuursleden (U weet, dat ik U zóó zie) ontleedigd wordt op zulk een allerminst-principiële manier, dan wordt er wel een vermindering van het aantal niet-gereformeerden in het Bestuur bereikt, dan zou zelfs, hypothetisch gesproken, alle niet-gereformeerde element op den duur uit het Bestuur kunnen worden geweerd, maar dan bleef de principiële zijde van het vraagstuk onbehandeld; dan hield de Bond als zoodanig vast aan zijn m.i. onjuiste, gereformeerd-en-ongereformeerd verbindende, organisatie; dan bleef bovendien toch in feite nog altijd de mogelijkheid open, dat een ander Uw plaats innam, die zakelijk dacht gelijk U. En U weet, dat ik het niet tegen personen heb. Ik heb het niet tegen Uw persoon. Ik heb zelfs geschreven, dat, indien Ds J. C. Aalders, en anderen, thans ook Uzelf, in den Bond pasten, het mij ongewenscht leek, Dr. J. G. Geelkerken te passeeren. Ik gevoel er geen behoefte aan, iemand te isoleeren, hij moge voorts zijn, wie hij wil, indien hij in zijn kring een leidende plaats heeft, en indien voorts zijn kring, om wat hij belijdt, niet wordt uitgesloten, doch opzettelijk in bepaalde, maar toch in feite representatieve personen, wordt binnengehaald. Uw heengaan

lijkt m
op de
jamme
wijze t
strijd,
Kerke
2. U
goed C
te verz
geleden
3. U
dra U
nisme
feld ju
vooruit
Zijn ev
onvere
versch
nist“ e
Laat n
kant U
heb, d
„minde
gebeurt
dwonge
van de
waart.
4. U
bewijst
tens U
ourijpe
meer e
van re
op den
dat de
bewijst,
ik publ
Heb ik
Gij het
Zoo nee
staan i
meerde
Dr Ubb
kwam,
len, wa
zoudt U
nen wa
indier
zijn —
tie? —
en leven
in een
de Ge
leera
Gerefor
noodig,
forme
ambt on
moet zo
heeft; a
de huid
meerde
hoofsche
van hur
gaven ge
dere g
beide, i
zijt: of
verdiene
gaan er
bond, m
— om
functie v
zijt, terw
formeerd
toekomst
omdat z
haven, di
Gods. W
stem die
met de G
ze tot ee
die K. S
gáát? I
dan ik, i
inijn“ ge
nemen? V
nigen. M
onder he
meer zij
die in de
willen, O
NU EEN
lijk verb
meenen t
voor geri
Gij gelijk
nist zijt,
Gereform
leidsman
de Calvin
deeld, v
laten spr
5. U v
leen, te
elke dwa
Dr Ubbin
dat U zul
aantrefte
En waaro

voor U onfeil-
de Geref. Kerken
besluiten en uit-
Synodes.

oemen, Calvin,
Schrift. Wel-
Uw subjec-
s, en die van hen,

jn. Men verwierp
in Calvin! Het
ens, als de mijne
Belijdenis, maar
gevoelen" af-
in de Belijdenis
lijdenis te vinden
ook in niets zich
ik dit voor mijn
Schrift misschien

, die mij veroor-
neerd?
chzelve met zich-
niet den objec-
ts, of liever nog
van Gods Woord,
rschillend gefor-
t gevoelen" aan-

v. J. G. UBBINK.

an Dr J. G. Ub-
hrijven aan hem:
Dr J. G. Ubbink.

en en vragen zou
n.

Uw bedanken als
Calvinistenbond".
Dit zou kunnen
thvaardig achte,
ek had bedankt.
k blijkt, dat U —
de juistheid van
dus over, dat U
n van die critiek
over, dat U zich
loet dit in dezen.
uden, dat ik Uw
dpunt" niet bil-
eval er nimmer
bestuursplaats in
k dacht, in theo-
nt, goed Calvinist
stische volkadeel
twikkeld, met de
zijn. Als ik daar-
zou ik, zoolang
st te zijn, en me-
i van hedendaag-
chen naam, juist
ben, te blijven
en en gelâten
ns ben met de
ad voor Uw mee-
ik evenzeer er
d, die in het ge-
lie men zelf niet
h van wat men
ij meen, te moe-
tel juist acht, en
der noodzaak op
ienden, zoo hadt
in voor mijn cri-
zakelijk onjuist
sme vooruithelp.
— zie Uw inge-
roel van wrevel
het zuiver-zake-
sôonlijke. Gevolg
nde" voor mijn
er critiek al
mers, indien de
estuursleden (U
ordt op zulk een
anier, dan wordt
aantal niet-gere-
t, dan zou zelfs
t-gereformeerde
ur kunnen wor-
de principi-
uk onbehand-
odanig vast aan
-ongereformeerde
f bovendien toch
d open, dat een
lijk dacht gelijk
n personen heb-
n. Ik heb zelfs
alders, en ande-
pasten, het mij
lkerken te pas-
aan, iemand te
e hij wil, indien
als heeft, en in-
hij belijdt, niet
in bepaalde,
esentatieve
L Uw heengaan

lijkt me dus op zichzelf wel juist, maar allermint
op de manier, waarop 't geschied is. Ik vind dat
jammer voor den Bond, die zijn zwakheid op die
wijze niet overwint, voor de zuiverhouding van den
strijd, voor U, en voor mij, en voor de Geref.
Kerken (zie 4).

2. U heeft niet bedankt, omdat U meende, geen
goed Calvinist te zijn. Maar dit behoeft U mij niet
te verzekeren; ik heb het zelf reeds, enkele weken
geleden, precies zóó voorspeld.

3. U meent, „beter“ Calvinist te zijn, dan ik. Zoo-
dra Uw theologische meeningen met het Calvin-
isme te verbinden zullen blijken, zal dat ongetwij-
feld juist gezien blijken. Want in dat geval hebt U
vooruitgang gebracht, waar ik „reactie“ bepiclste.
Zijn evenwel Uw denkbeelden met het Calvinisme
onvereenigbaar, dan is er tusschen ons beiden geen
verschil van „goed“ en „beter“, doch van „calvi-
nist“ en „niet-calvinist“, in fundamentele stukken.
Laat mij U mogen verzekeren, dat ik van mijn
kant U nooit als „minder-goed“ Calvinist beschouw
heb, dan mij zelf. Ik meen in gemoede, dat men
„minder goede“ Calvinisten nooit, als er niet meer
gebeurt, moet aandoen, wat de synode, noodge-
dwongen, U heeft aangedaan. Ik meende, dat U
van den weg van het Calvinisme afgegaan
waart. En dat meen ik nog.

4. U spreekt voorts over een „schandpaal“. Dat
bewijst wel, dat Gij geprikkeld zijt (helgeen, krach-
tens Uw onder 10. ter sprake gekomen innerlijk-
onrijpe beslissing, verklaarbaar is, wijl men wel
meer een noodeloos wijken voor een ander inplaats
van reden tot zelfinkeer tot oorzaak van boosheid
op den ander, die er heusch niets aan doen kan,
dat de wijker week, maak!) maar voorts allermint
bewijst, dat Gij weet, en in rekening brengt, wat
ik publiek zei. Heb ik ooit Uw karakter aangetast?
Heb ik ooit gezegd, dat Gij een listigerd waart, dat
Gij het Calvinisme van binnen uit bestoken wildet?
Zoo neen, dan kunt U dien „schandpaal“ wel laten
staan in het woordenboek van wie op de Gerefor-
meerde pers afgeven, zonder haar te lezen. Neen,
Dr Ubbink, één van de weinigen, die er tegen op-
kwam, dat men U aan de schandpaal zou nage-
len, was ik; en als U wat rustiger gelezen hadt,
zoudt U dat bij alle zakelijk verschil hebben kun-
nen waardeeren. Ik beweerde, en beweer nog:
indien Uw denkbeelden gereformeerd
zijn — niet waar, dat is toch een zakelijke kwe-
stie? — indien ze zelfs zóó bijzonder gereformeerd,
en tevens leidend zijn, dat U een bestuursfunctie
in een Calvinistenbond toekomt, dan moeten de
Gereformeerde Kerken U niet het
leeraars-ambt ontnemen. We hebben in de
Gereformeerde Kerken leidende Calvinisten hard
noodig, ook op den preekstoel. Als de Gere-
formeerde Kerken leidende Calvinisten uit hun
ambt ontzetten, dan worden ze een secte. De Kerk
moet zoo breed zijn, dat ze voor hen plaats
heeft; anders doen ze net zoo ón-„katholiek“, als
de huidige Chr. Geref. Kerk. Indien de Gerefor-
meerde Kerken tot U zeggen: gij kunt onze Zeven-
hoofsche broeders en zusters niet den rijkdom
van hun belijdenis uitstellen, niet wijl Gij geen
gavengenoeg daarvoor hebt, maar wijl Gij an-
dere gedachten hebt, dan gebeurt er één van
beide, indien U voorts leidend Calvinist
zijt: óf Gij gaat aan de schandpaal zonder het te
verdienen, óf de Gereformeerde Kerken
gaan er aan, door de handen van den Calvinisten-
bond, maar dan volkomen naar verdienste. Gij,
— omdat Gij dan ten onrechte van een leidend
functie van veel bescheidener betekenis ontheven
zijt, terwijl U een leidend functie binnen het gere-
formeerde denkveld van veel grooter betekenis
toekomt. En de Gereformeerde Kerken,
omdat zij dan een belijdenis verdedigen en hand-
haven, die menschen-inzettingen maakt tot geboden
Gods. Waarom kunt U nu niet luisteren naar de
stem die zegt, die herhaaldelijk zegt: indien de zaak
met de Gereformeerde Kerken alzóó staat, dan zijn
ze tot een secte geworden? Kunt Gij niet zeggen:
die K. S. heeft goed begrepen, waar het om
gaát? Kunt Gij niet zeggen: hij denkt anders
dan ik, maar hij is tenminste één dergenen, die
mijn geval, in kerk-verband, althans ernstig
nemen? Volgens Uw zeggen zijn er dit maar we-
nigen. Maar als Gij zóó slecht telt, dat Gij mij
onder hen overslaat, dan konden het er wel eens
meer zijn, dan Gij vermoedt. Ik beweer, dat zij,
die in den Calvinistenbond Uw plaats handhaven
willen, OP DEN GRONDSLAG, DIEN DE BOND
NU EENMAAL HAD, en die voorts in het kerke-
lijk verband Uw predikantspositie met mij U
meenen te móeten ontzeggen, Uw kerkelijk geding
voor geringer waarde aanslaan, dan ik. Indien
Gij gelijk hebt gehad, indien Gij leidend Calvi-
nist zijt, dan zie ik er een oordeel in, dat de
Gereformeerde Kerken tot U zeiden: gij kunt geen
leidsman der Zevenhoofsche kudde zijn. Dan heeft
de Calvinistenbond die Kerken terecht veroor-
deeld. Wee de Kerk, die Calvinisten weigert te
laten spreken!

5. U vraagt voorts, waaraan ik het recht ont-
leen, te zeggen: wij hebben ons gezuiverd van
elke dwaling, wij zijn heiliger dan Gij? Geachte
Dr Ubbink, U weet natuurlijk even goed als ik,
dat U zulken onzin nergens van mij zult kunnen
aantreffen. Waarom polemiseert U niet zakelijk?
En waarom stelt U die vraag niet aan de kerkelijk-

gereformeerde leden en bestuursleden van den
Calvinistenbond? U moet toch niet met twee maten
meten? U moet toch niet legen hen zeggen: K. S.
is een „keurmeester“ (van dit alloo!), maar Gij,
die elken Zondag voor God hetzelfde zegt, wat
K. S., geen synodelid, van een deel Uwer éerst
heeft hóóren vóór-zeggen, Gij, die het hem hebt
vóórgezegd, Gij zijt geen keurmeesters?

6. U vraagt, welken maatstaf ik aanleg? Mijzelf?
Maar al mijn geschriften weerleggen dat. En als
Gij mij dan voorts nog ettelijke andere vragen stelt,
dan moet ik, zonder U hard te willen vallen,
toch één ding zeggen: eigenlijk hebt U thans, Octo-
ber 1933, geen récht meer, met zulke vragen de
Redactie van „De Reformatie“ aan boord te komen.
Sunt certi denique fines, ook in het vragen naar
den bekenden weg. Ik heb herhaaldelijk, zoowel
tegenover U, als tegenover anderen, beloofd, wel-
ken „maatstaf“ ik aanlei. Ik heb Uw geval niet
als bagatel behandeld, maar heb getracht, uit-
voerig op hoofdzaken van Uw boek in te gaan,
hoewel ik, toen ik het deed, er haast geen tijd
voor had. Van U kreeg ik toen geen letter ant-
woord. Met het zenden van recensie-exemplaren
hield Uw uitgever, al of niet volgens opdracht van
U handelend, op. Toen U ná dien weer publica-
ties deelt, zweegt U in alle talen over de argumen-
ten, die „De Reformatie“ gegeven had, hoe-
wel geen enkel binnen- of buitenlandsch orgaan,
zoover ik weet, zóóveel aandacht aan Uw zaak
had besteed, als dit blad. Ik heb dat alles zorg-
vuldig nagegaan, en heb mijzelf, gelijk me wel eens
meer overkomt, toegesproken met de gedachte, dat
wie in Nederland onder veel alle-argumenten-ge-
geerde belangstellenden te polemiseren heeft, of
een voorgelegde „proeve“ als Proeve te be-
handelen heeft, d.w.z., zijn meening, óp ver-
zók, er over heeft te zeggen, tijd hebben, en
„zijn“ tijd afwachten moet, en zich niet te veel
moet aantrekken van wat de menschen in een
overhaaste bul ervan zeggen. Thans blijkt, dat ik
„mijn“ tijd niet voor niets heb afgewacht, al is de
tijd voorts nog heelemaal niet tot gezonde so-
luties gekomen (ook dat komt nog wel, als ieder
maar volhoudt in wat hij als waarheid ziet). U is
niet de eenige, die gedaan hebt, alsof er geen „Re-
formatie“ bestond, en die later toch maar zeer
serieus ermee toonen te rekenen, zelfs, gelijk in
Uw geval, volgens eigen onwillekeurige verklaring,
en op een door mij allermint bedoelde wijze.
Maar U moet dan niet den man, die nu eindelijk
door U niet meer genegeerd wordt, ophouden met
vragen, waarop hij het antwoord al lang
gegeven heeft. Op al Uw vragen kunt U het
antwoord vinden in vroegere kolommen van „De
Reformatie“. Ik maak me niet van U af, als ik U
daarheen verwijis.

7. Uw vraag, of ik wel een waarborg heb, dat
wat U noemt „mijn subjectieve opvatting“
van Calvin, de Belijdenis, de H. Schrift
juist is, en deze vraag dan voorts gezien tegen
den achtergrond van Uw opmerking,
dat de Gereformeerde Kerken niet onfeilbaar zijn,
en dat ze wel eens op vroeger gedane uitspraken
teruggekomen zijn, — deze vraag, zeg ik, aldus
omkleed, bewijst al weer, dat ik gelijk had,
door heel Uw Calvinistenbond een onrijp ding te
noemen. Want die Bond wilde leiding geven.
Hij wilde dus UITGAAN van de STELLING, dat
er inderdaad een vaststaande denk-inhoud was,
die, krachtens de historische ontwikkeling van
het Calvinisme, als Calvinistisch aan te
merken viel. Precies zóó, als er ook bepaalde
denk-inhouds zijn, die men als Roomsche, als
Luthersch, kan aandienen en erkennen. Indien
het dus zin heeft, dat U mij THANS zulke vragen
stelt, dan had IK U, toen U UWERZIJDs voor het
front tradt als LEIDER der Calvinisten voor heel
de wereld, met hetzelfde „recht“ kunnen vragen:
„welken objectieven waarborg hebt
Gij, dat Uw Bondsvoorstelling en -ken-
nis van het Calvinisme... juist is?“ Niet
ik heb U naar voren geschoven op een bepaald
grondslag, doch U zijt, in volle vrijheid, jaren
geleden, voor mij, en duizenden anderen, gaan
staan met een objectieven grondslag. De
Heilige Schrift, en mitsdien de drie formu-
lieren van eenigheid! Maar toen die vraag
aan U gesteld werd, in Bonds-verband, hebt U,
gelijk (op DIT punt!) alle andere Bondsbestuur-
den, in alle talen gezwegen. Indien U dus
mij vraagt, welken maatstaf ik heb, moet U die
vraag eerst aan den Bond stellen. Mis-
schien was dat beter geweest, dan Uw uitbreiding.
Want indien de Bond zich had veranderd tot een
Bond van Wederzijdsch Hulpbetoon, wel,
dan zou ik gaarne hem gesteund hebben. En U
graag in het Bestuur gesteund hebben. Maar de
Bond wilde nu eenmaal LEIDEN. Wat nu te den-
ken van een LEIDER, die eerst gaat staan op den
grondslag der Drie Formulieren, en dan later zegt:
welken maatstaf heeft men, dat elks „subjectieve“
OPVATTING van (óók) de Schrift en (óók) de be-
lijdenis juist is? Of is U zoo naïef, te meenen, dat
niemand in den Bond „mijn“ „opvatting“ van
Schrift en belijdenis deelt? Dan hebt U het toch
heusch mis. Mijns inziens verraadt dus Uw vraag
gebrek aan inzicht, omtrent de vóór-onder-
stellingen van 't bestuurslidmaatschap
van den zóó geïnstitueerden Calvinistenbond. Ik

heb al eens gezegd, tegen „Woord en Geest“, waar-
om heel dat heen-en-weer-werpen van „Schrift“
en „belijdenis“ tusschen subjectieve OP-
VATTINGEN van die beide, in strijd is met de
grondgedachten van het Calvinisme, van de Vrije
Universiteit, van een gezonden, calvinistischen Cal-
vinistenbond. Want die alle zijn het er over eens,
dat de belijdenis geen opvatting-der-belijdenis toe-
laat, maar zelf in nuchter leerproza zegt wat voor
geen uiteenlopende „opvattingen“ ruimte laat, in-
tegendeel, deze afsnijdt. U hebt dat trou-
wens zelf gezegd in Uw boek (1618!). Wat nog
niet een algemeene opvatting heeft, dat staat nu net
precies NIET in een belijdenisschrift.

8. Uw opmerking over wat gezegd zou zijn
over een beroep op Calvin, laat ik voorts rusten.
Ik kan niet werken met oncontroleerbare gesprek-
ken, en zal afwachten, wat het Rapport zegt: het
wordt nog gedrukt. Ik laat dus Uw slot-
opmerkingen voor wat ze zijn. Slechts vergunne
U mij de opmerking, dat natuurlijk Calvin zichzelf
heel vaak tegengesproken heeft, als ieder sterve-
ling; dat ook Calvin het einde der wijsheid niet is;
en dat het Calvinisme natuurlijk nooit een denk-
inhoud verkrijgen kon, die niet op bepaalde punten
bepaalde incidenteele uitspraken van Calvin tegen
zich kon hooren aanvoeren. Men moet niet zinnetjes
van Calvin, doch diens grondgedachten, en voorts
de historische ontwikkeling der theologie en der
gereformeerde wetenschap in aanmerking doen
komen, als men zich afvraagt, wat Calvinisme
is. Ten aanzien van Schrift en belijdenis is het
fixeren van bepaalde stellingen als Calvinistisch
wel degelijk mogelijk. Wie dat niet geloofd
heeft, dat hij geen leidende positie
in een Calvinistenbond hebben kon.
Want, indien dat onmogelijk is, dan is heel die
Bond een voorbarigheid. Tenzij men den naam
„Calvinist“ laat verbleeken, tot hij niet meer zeg-
gen wil dan: geboren uit dien kring, die zich naar
Calvin heeft willen noemen. Maar zóó heeft Uw
Bond zich niet aangediend tegenover het gerefor-
meerde volk.

9. Over dat „zichzelf meten met zich-
zelf“, een bekenden klank uit Uw boek, heb ik
reeds geschreven; ik kom daar niet op terug.

10. Het spijt me, dat U, wiens persoon ook door
mij steeds hoog gehouden is, niet deze aanleg-
heid, hoezeer ze U raakte, objectief hebt behan-
deld. Mijns inziens kon een verstandig Mohamme-
daan zelfs uitmaken, wat Calvinistisch is, en wat
niet. Of een Thomist. Of een Boeddhist. Och, kon-
den wij toch eens zaken van personen scheiden.

Inmiddels blijf ik, met de meeste hoogachting,
Uw dw. K. SCHILDER.

„Punten van overeenkomst“. (II.)

Op de verleden week gereleveerde vergadering
(van theologen) waren we dus — ik grijp na de
illustratie den draad weer op — het er met elkander
over eens, dat het altijd Christus zijn moet,
dien wij prediken, in de ontvouwing van histo-
rische stoffen.

Reeds dat enkele feit is er een van betekenis,
en van gezonde reformatie. Want het is toch een
zegen, als op een vergadering tientallen predikers
— het waren theologen-homiletten — opnieuw ge-
tuigenis geven aan de hun reeds lang verouwerde
gedachte, dat het niet meer den weg opmoet, dien
onder onmiddellijk ja-knikken, maar tegelijk onder
permanent misverstand, vele anderen, binnen en
buiten onzen kring, nog steeds meenen te moeten
inslaan? Dat is reformatie, waarvoor ik dank-
baar ben, en die mij de overtuiging geeft, dat er
onder vele jongere, en oudere predikanten, een
opleving komt, die slechts verheugend is, al geeft
ze tegelijk veel grotere moeite.

Want, wat dit laatste betreft: inderdaad, wie
dien weg der gehoorzaamheid opgaat, die heeft
het heel zwaar. Gelijk trouwens bij alle gehoor-
zaamheid het geval pleegt te zijn. Het is oneindig
veel gemakkelijker, als men, met wat routine,
en met behulp van een stelletje homiletische knoei-
boekjes, die dan van zulke „vergelijkingen“, zulke
„treffende vergelijkingen“ boordevol zitten, en die
uit een allerongelukkigst hoekje van Europa uit
een allerarmoedigst vervaltijdsperk stammen, zijn
preeken en zij meditatie vult met dergelijke ver-
algemeeningen van wat God speciaal gemaakt
heeft. Wie bewust met deze zonden breekt die
heeft het moeilijk, — want die moet eigenlijk zijn
ploegschaar zellen op onontgonnen terrein; hij
moet zich enerzijds wachten voor valsche inleg-
kunde, en anderzijds voor het kleingeloof, alsof
bij ernstige studie, en bij een gezonde opvatting
van de eenheid der heilshistorie de herleiding der
„geschiedenissen“ tot de ééne, doorlopende „ge-
schiedenis“ niet zou te vinden zijn.

Geen wonder dan ook, dat op die vergadering,
gelijk ook op een andere, waar ik het onderwerp
inleidde, telkens en telkens weer teruggekomen
werd op de moeilijkheid, die de prediker steeds
weer op zijn weg tot de preek-afsluiting ontmoet.
Want de vraag is: hoe grijpt men in werkelijk-
heid het verband tusschen de „geschiedenissen“
en de „ééne, doorlopende“ geschiedenis? Hoe
vindt men den Christus op den weg der histo-
rie, met name van het Oude Testament? Vooral
thans, nu de kerk nog steeds er niet toe gekomen
is, zulk een geschiedenis te schrijven, en nu wij,

met onze bezuinigingsoverhaastingen nóg meer dan anders, eenvoudig een beetje lachen zouden om een voorstel, dat laat ons zeggen, de Gereformeerde Kerken eens iemand afzonderden tot het levenswerk van het schrijven alleen maar van zoon boek? Hoe kan men in de praktijk komen tot een gezonde, niet vergeestelijkende, aanwijzing van den Christus in bepaalde historische gebeurtenissen van het Oude Testament?

Eén der sprekers bracht, handelende over deze moeilijkheden der praktijk, de vraag als interessant agendapunt naar voren: wat men te denken heeft van deze preekmethode: dat men tusschen bepaalde personen uit de heilige historie, David, Jozef, Gideon, „punten van overeenkomst“ aanwijst, waardoor hij min of meer als „type“ van den Heere Christus gelden kan. Is, zoo werd het vraagpunt geformuleerd, is dat geoorloofd? Is dat één der wegen, die de prediker inslaan kan, om toch zijn preek over een oud-testamentischen tekst te maken tot een Christus-verkondiging?

Voordat we verder gaan, mag ik misschien wel weer een illustratie geven van wat het punt in kwestie is. Ik kies weer een voorbeeld uit een niet-gereformeerd blad, ook al weer van de laatste week.¹⁾ Ik kies een niet-gereformeerd orgaan, omdat ik niet niemand kwets; en ik kies een orgaan — ook nu — dat juist de vorige week²⁾ met de post meekwam; want dan kan men zien, dat ik niet over niet-actuele dingen praat. Immers, al kies ik voorbeelden uit niet-gereformeerde organen, ik zou niet graag beweren, dat de artikelen, boven, of hieronder bedoeld, niet zóó maar in gereformeerde bladen konden worden overgenomen, of op een menu van een „interkerkelijk“ meditatieve dagblad konden prijken.

Welnu: één van die zóó maar voor de vuist weg te grijpen voorbeelden van het christologisch-maken eener preek of meditatie langs den weg van het „punten-van-overeenkomst-aanwijzen“ trof ik j.l. Zaterdag³⁾ in een artikel over Genesis 43:9a: „ik zal borg voor hem zijn, van mijne hand zult gij hem eischen“.

Men weet, waar het hier over gaat: spreker is Juda, die tegenover vader Jakob, bang als deze is, om Benjamin mee te geven op de lange reis naar den onderkoning van Egypte, zich (een schrale troost overigens, indien hier troost bedoeld was, wat volstrekt niet het geval is) garant stelt voor zijn jongsten broer, Benjamin.

Hier is nu evenwel voor den schrijver van bedoeld kerkbode-stuk, waarschijnlijk preekinhoud tevens, een welkome gelegenheid om uit te roepen:

¹⁾ Men bedenke, dat de copie van dit artikel verleden week bleef overstaan wegens plaatsgebrek.

²⁾ Zie noot ¹⁾.

³⁾ Zie noot ²⁾.

POPULAIR-WETEN. [SCHAPPELUKE SCHEIEN]

Goethe en Darwin.

Het mag bij den eersten oogopslag eenige verwondering wekken, dat in dezen titel naast elkander worden gesteld de namen van twee mannen, die zoo weinig met elkander gemeen schijnen te hebben en op zoo verschillend gebied des levens werkzaam zijn geweest. Op welk terrein kunnen de geniale dichter en de trouwe natuurvorschier elkander ontmoeten, waar bieden hun geestesproducten punten van aanraking en overeenkomst?

Het is niet de natuuronderzoeker geweest, die zich in stille uren aan poëtische neigingen te buiten ging, maar het was de dichter, die naar den universeelen drang van zijn wezen, zich niet alleen aan poëzie en staatsmanskunst gaf, maar zich ook zoo hartstoechtelijk wierp op bepaalde gebieden van natuurwetenschap, dat hij hierin meer wist te bereiken dan een middelmatig vak-mensch of een begaafd dilettant.

Zijn aandacht schonk hij aan de levende natuur, maar ook aan het doode gesteente, aan ontleedkunde en natuurkunde tegelijk. Met welk een hardnekkigheid heeft hij zijn kleurentheorie tegenover de mannen van het vak verdedigd en volgehouden, hoe trotsch was hij ook in latere jaren nog op de ontegenzeggelijk zeer belangrijke bijdrage, die hij had geleverd voor de vergelijkende ontleedkunde in de vondst van het tusschenkaaksbeen bij den mensch! Goethe's liefde tot de natuur leidde hem tot een zeer intensieve natuurstudie, en het is op het gebied der theoretische natuurbeschouwing, dat zijn ideeën door latere geslachten zoo gaarne vergeleken werden met die van Darwin. Zoo worden Goethe en Darwin hier niet voor het eerst in een natuurphilosophisch verband gebracht, integendeel, het zijn reeds Haeckel en zijn school geweest, die er zich zoo gaarne op beriepen, dat Goethe reeds lang tevoren ideeën had geïntuïeerd en vermoedens had uitgesproken, die eerst veel later door Darwin in meer wetenschappelijke vorm waren gegoten en opgebouwd tot een goed gefundeerde biologische, natuurphilosophische theorie. Dat Haeckel en de zijnen daartoe kwamen,

„hoevele punten van overeenstemming zijn hier op te merken“, tusschen Juda en „den grooten Borg en Hoogepriester, Jezus Christus“? Het woord „borg“ is natuurlijk dadelijk de brug waarover de gedachten van den voorganger en de volgelingen heengeleid worden, om van den oud-testamentischen oever, waar dan Juda staat, te komen tot de nieuw-testamentische overzijde, waar Jezus Christus zijn historische werk volbracht. Dit eenmaal gegeven zijnde, gaat de schrijver dan verder heel gemakkelijk verder. Heel Jakobs geslacht was in gevaar van omkomen (hoe wel het maar over den éénen jongen liep, zouden wij zoo zeggen, en de „voorziening“ van Juda juist onderstelde, dat het heele geslacht niet omkomen zou...) Zoo lagen ook alle menschen-kinderen onder het oordeel des doods. Punt één klaar, Juda is nu de type van Christus, Benjamin is type van de uitverkorenen (die dan hier blijkbaar beschermd moet worden tegen Jozef, den nog-niet-onthulden mede-uitverkorene, thans dus nog als de grijpende satanswolf te zien in deze één-uurs-typiek). Punt twee klaar. Ook het door God uitverkoren geslacht was aan den dood onderworpen, maar door ontferming bewogen stelde zich de groote Juda borg voor dat geslacht (genade lijkt hier zoo maar ineens erfgoed, let op dat „geslacht“). Punt drie klaar.

Natuurlijk komen er dan nog verder heel wat uitweidingen over Christus, niet als een tweeden Juda, doch als den „Grooten“ Juda; immers, in dat woord „Groot“ moet men dan opbergen alles wat voorts nog aan bedachtzame hoorders of lezers in den zin mocht vallen, als ze over het verschil tusschen Juda en Christus zoo eens zouden komen te denken. Met dat woord „Groot“ verschanst men zich tegen zichzelf, en tegen anderen. Men kan daar naar alle kanten zich „veilig“ mee „stellen“.

Maar zelfs met dat kleine woord „Groot“ voor oogen, blijft de vraag: mag het dien kant uit? Is dat een weg tot christologische prediking?

Onze lezers hebben zoo even al wel gemerkt, dat de redeneering mij niet in alle deelen juist lijkt. We zullen evenwel nog nader dienen te zeggen, waarom, afgedacht van de incidenteele interrupties, zulk een werkmethode principieel veroordeelenswaardig is.

Dit hopen we evenwel te doen in een volgend artikel. Ik geloof, dat de stof van deze artikelen voor het kerkelijk leven rechtstreeksche betekenis heeft, en spreek daarom van deze plaats over dit onderwerp.

K. S.

Adreswijziging.

Mijn adres is, met ingang van 1 November 1933: Vloedijk 101, Kampen. Liefst alleen strikt noodzakelijke correspondentie gedurende de eerste dagen van November.

K. S.

is niet zoo verwonderlijk, want het is een oude ervaring, dat, wie met koesterende liefde een theorie heeft grootgebracht en ingang heeft doen vinden, zoo gaarne in uitspraken van derden (meest grooten van geest!) een onvermoede bevestiging daarvan zien, en met goedkeurende instemming daartoe strekkende citaten aanbrengen ter geschikter plaatse. Inderdaad is in Goethe's dichtertijl werk meer dan één regel te vinden, en in zijn biologische studiën meer dan één punt aan te wijzen, welke met darwinistische theorieën in overeenstemming schijnt.

Zoo gaat het hier niet over een onverkwikkelijken prioriteitsstrijd aangaande 't „Urheber“schap der evolutietheorie, maar om het feit, dat Goethe als gezaghebbend genie door het darwinisme als voorlooper is opgedischt en gehuldigd.

Wie nu den zin van het darwinisme heeft gegrepen en iets van Goethe's natuurgevoel en -beschouwing kent, neemt waarschijnlijk meteenige bevreemding hiervan kennis, en is misschien geneigd tot een nadere beschouwing van de vraag, of dit inderdaad met recht is geschied.

...

Vraagt men zich af, hoe men er toe kwam, Goethe voor het darwinisme te willen inpalmen, dan moet allereerst gelet op den sterken nadruk, die de eenheid der organische natuur en de ondelinge verwantschap der verschillende organismen in Darwins overleggingen kreeg. Deze eenheids-gedachte nu van de natuur vindt men bij Goethe herhaaldelijk terug, ja men kan zeggen, dat zij een zeer essentieel bestanddeel van zijn natuurbeschouwing is. Die eenheids-gedachte was echter bij Goethe niet het resultaat van jarenlange biologische studiën, de vrucht van veel diepzinnig gefilosopheer, maar het was bij hem een intuïtieve, en dus onmiddellijke, min of meer mystieke natuurconceptie. Het schouwende ziensvoeg van den grooten dichter ontdekte telkens weer opvallende verwantschap tusschen allerlei vormen en organismen, die niet toevallig kon zijn.

Maar ook Goethe was niet de eerste, die achter de innerlijke verwantschap van al die levensvormen een gesloten eenheid vermoedde, die toeliet ze alle met elkaar in verband te brengen, en van elkaar af te leiden. Het was de groote Königsberger wijsgeer Kant, die het eerst deze mogelijkheid duide-

Dankbetuiging.

Mag ik langs dezen weg zeer hartelijk danken voor de vele bewijzen van vriendschap en meeleven, ontvangen na mijn benoeming tot hoogleraar in Kampen? Ik wilde eerst afzonderlijk antwoorden, maar móét daar van afzien. Ik vertrouw, dat men ook al blijft persoonlijke beantwoording uit, die trouwens niet veel meer dan een drukwerkje zijn kon, van mij gelooven zal, dat die teekenen van meeleven mij zeer verblijd hebben, vooral omdat daarachter lag de gemeenschap in belijdenis, vaak bij meningsverschil inzake kerkelijke samenleving. Want, ook van Hervormde en Christelijke-Gereformeerde zijde (ook van predikanten uit de Chr. Geref. Kerk) ontving ik gelukwensen. Ik aanvaard ze als bewijs, dat het pogen tot bespreking van in geding zijnde vraagpunten niet behoeft te verwijderen, doch feitelijk samenbindt.

K. S.

„Gods goochelaartjes“, door Augusta de Wit.

III.

In het vorige artikel werd gehandeld over de twee eerste schetsen uit den bundel, die de grond-idee van het boek doen uitkomen en in zijn wezen en beteekenis doen verstaan. Ze spreken klare taal en getuigen voor ieder, die luisteren wil, van het ideaal, dat de Schrijfster altijd heeft bepleit.

Er is echter ook nog een derde schets in den bundel: de uitvoerigste zelfs en waarin ook het meest in woorden de grondidee staat geformuleerd.

't Is het verhaal van Herman Schepers, den muzikaal zeer begaafden jongen, die van zijn talent al vroeg blijk geeft met zijn compositie van den vlinderdans. Aan zijn opleiding legt zijn oude vader alles ten koste. Maar hij is een zwerversnatuur, die alleen in de vrijheid, bij bloemen en vlinders leven kan. En hij verlaat zijn vader, om als marskramer, zingend en genietend, de Brabantse landouwen door te trekken. Daar vindt hij zijn liederen, daar worden zijn composities tot leven, daar brengt hij het Franciscaansche ideaal, dat hem wenkte uit de boeken, in praktijk. De Schrijfster, die hem van vroeger kent, ontmoet hem en spreekt lang met hem. En zoo hoort zij en hooren wij uit den mond van dezen natuurenthousiast bij uitnemendheid de goedheid en den rijkdom van een leven in en uit de natuur aangeprezen. 't Is de Franciscaansche idee van liefde en verlooche-ning, die als het geheim wordt verklaard, dat de menschenziel en de natuur verbindt en de Francis-

lijk heeft doorschouwd en ervan gewag maakt in zijn werk, zij het als een louter theoretisch geconstrueerde mogelijkheid. Het is verrassend en verbluffend tegelijk, hoe Kant reeds alle denkbeelden heeft geopperd, die Darwin later in een volledig uitgebouwde theorie heeft verwerkt.

Immers Kant noemt 't prijzenswaardig aan de hand van een vergelijkende ontleedkunde de groote scheping der georganiseerde natuur door te nemen, om te zoeken naar het gemeenschappelijk schema, dat, waarlijk niet alleen voor het beenderenstelsel, er aan ten grondslag schijnt te liggen. De bewonderenswaardige eenvoud van het bestek, waarin door verkorting van dit en verlenging van dat, door ontwikkeling van deze of van gene deelen, een zoo groote menigvuldigheid van species is voortgebracht, wekt de zwakke hoop, dat hier iets van de werkwijze der natuur zou zijn „af te kijken“. De analogie der vormen, voorzoover deze bij alle verschil toch naar een gemeenschappelijk oerbeeld schijnen geschapen, versterkt het vermoeden eener werkelijke verwantschap, in een trapsgewijze „Annäherung“ der diersoorten tot elkaar, van den mensch tot poliep. Den „archaeoloog der natuur“ staat 't volgens Kant vrij om uit de overgebleven sporen der oudste veranderingen alle vormen te laten ontspringen, en zich in te denken hoe uit minder doelmatige wezens weer andere voortkwamen, die meer in overeenstemming waren met het milieu waarin, en de biologische verhoudingen waaronder ze leefden.

Kant geeft hier dus in principe reeds al de voornaamste punten van Darwin's veel later opgestelde theorie aan, zelfs de descentie-gedachte en de ontwikkeling van ondoelmatige naar doelmatiger vormen — echter meer als een mogelijkheid, welker nader onderzoek niet meer op zijn weg ligt. Hij noemt het zelfs een gewaagd avontuur der rede, en zoo duurde het nog lang, eer die archaeoloog der natuur in levenden lijve verscheen, het gewaagde avontuur bestond en der verbaasde wereld al deze door Kant genoemde mogelijkheden in theoretisch verband als wetenschappelijke waarheid voorhield.

Waar het echter voor ons thans op aankomt, is, dat Kants logische geest, zonder een zweem van dichterlijke visie, de eenheid van alle organisch leven reeds ziet, en de innerlijke verwantschap der organismen onderkent.

Het is nu deze eenheid in de veelheid, de inner-

caansche t
geluksbron
Niet te c
dit verhaa
als in de
geteekend
daagsche
ook naast
historische
gedachte e
den uiteen
zijn mode
zoozeer he
is en op
andere on
lijken van
tuigende
er wél is
Padrino.
soon, meer
en terwijl
van hun i
lang, sprek
de, zeer o
deze schel
veelvuldig
lijke. Onge
beide naa
mool getee
Maar ze i
vanzelf op

Uit alle
zijn, wat
beteekent
boek, dat
draagt var
hoofddenk
Godin die
vorm er in
trekken zij
ook hier
den Comp.
van de so
machtsmis
gewezen o
riele gew
trek die m
kant“ ver
studeert; A
Franciscus
van haar
fijne open
schenziel
— Altemaa
geheel het
werk en
woordiger

lijke verwa
Haeckel in
delijk uitge
winistische
natuurlijk
vers, waar
terlijk doo
spraak hee
wijskracht.
dens gewel
van een o
lijk oog wor
heden, die
ring, ontwi
ten alle pl
leiden zijn
deel, en hi
oerphen
phosen a
afgeleid.

Voor des
vloeiën al
ware same
zoo iets al
door additi
het eeuwige
door de se
dividuele
phenomeen
stamvorm,
het is veel
den grooten
de gemeen
bij de orga
lijk schijnen
zelfde type
tijd naar
model en
zou kunnen
zijds ook r
mers hij z
zelfs een c
hebben —
gen soms
geweldig ve
leerd te he
ziet in de
mineerd pl
verandering
stalten. Hij